

2^ο Φθινοπωρινό Σχολείο Τμήματος Ιστορίας-Αρχαιολογίας

Πανεπιστημίου Πατρών

Πάρκο Εθνικής Συμφιλίωσης, Γράμμος

20-23 Σεπτεμβρίου 2025

Τραύμα και ιστορική μνήμη

Στο 2^ο Φθινοπωρινό Σχολείο του Τμήματος Ιστορίας-Αρχαιολογίας του Πανεπιστημίου Πατρών, με θέμα το *Τραύμα και την ιστορική μνήμη*, το οποίο πραγματοποιήθηκε στο Πάρκο Εθνικής Συμφιλίωσης (Γράμμος) του Ιδρύματος της Βουλής των Ελλήνων για τον Κοινοβουλευτισμό και την Δημοκρατία, το διάστημα 20-23 Σεπτεμβρίου 2025, και εντάχθηκε επίσης στις εκδηλώσεις του Φεστιβάλ Γράμμου 2025, επεξεργαστήκαμε την εξαιρετικά περίπλοκη σχέση της τραυματικής μνήμης με την ιστορία. Η ιστορία, ως επιστήμη και ως αφήγηση, επιχειρεί να αποδώσει αντικειμενικότητα και να ερμηνεύσει τα γεγονότα του παρελθόντος με βάση τεκμήρια και δεδομένα. Αντίθετα, η τραυματική μνήμη συχνά περιλαμβάνει υποκειμενικές εμπειρίες, συναισθήματα και διηγήματα που δεν εντάσσονται πάντα στην επίσημη ιστοριογραφία. Η διαφορά αυτή μπορεί να οδηγήσει σε συγκρούσεις μεταξύ "επίσημων" και "ανεπίσημων" αφηγήσεων της ιστορίας, με την τελευταία να αποκαλύπτει την αντίσταση, τον πόνο ή την αποσιώπηση ορισμένων γεγονότων.

Η διαδικασία της επεξεργασίας της τραυματικής μνήμης στον δημόσιο χώρο είναι κρίσιμη για την κοινωνική συμφιλίωση και την αποδοχή της ιστορικής αλήθειας. Η επανεξέταση και η αναγνώριση των τραυμάτων του παρελθόντος μπορεί να βοηθήσει τις κοινωνίες να προχωρήσουν, να θεραπεύσουν και να αποτρέψουν την επανάληψη των ίδιων λαθών. Όμως, αυτή η διαδικασία απαιτεί τη συνειδητοποίηση ότι η ιστορία δεν είναι μια αμετάβλητη αλήθεια, αλλά μια συνεχώς εξελισσόμενη αφήγηση, στην οποία οι συλλογικές μνήμες παίζουν καθοριστικό ρόλο. Η τραυματική μνήμη δεν είναι κάτι που απλά "ξεχνιέται" ή παραμένει στο παρελθόν. Εξακολουθεί να ζει στους δημόσιους χώρους, στις διαρκείς συζητήσεις γύρω από την ταυτότητα, τη δικαιοσύνη και την επανόρθωση, και στην αναγνώριση των βαρών του παρελθόντος για το μέλλον. Η ιστορία, λοιπόν, και η τραυματική μνήμη συνδέονται με έναν αδιάρρηκτο τρόπο, διότι η ιστορία δεν μπορεί να γραφτεί χωρίς την αναγνώριση των τραυμάτων που την καθόρισαν, και η τραυματική μνήμη δεν μπορεί να υφίσταται χωρίς την αναγνώριση της ιστορικής της διάστασης.

Ειδικότερα, εστίασαμε στην τραυματική μνήμη του Ελληνικού Εμφυλίου Πολέμου (1946-1949), ζήτημα που απασχολεί τη συλλογική και ατομική συνείδηση των Ελλήνων, καθώς έχει αφήσει βαθιές πληγές που παραμένουν ενεργές έως και σήμερα. Ο πόλεμος, που υπήρξε αποτέλεσμα της έντονης πολιτικής και ιδεολογικής πόλωσης, δημιούργησε αμέτρητες καταστροφές και ανθρώπινα τραύματα, τα οποία συνεχίζουν να αναβιώνουν μέσα από την κοινωνική και προσωπική μνήμη. Η τραυματική μνήμη του Εμφυλίου Πολέμου συνδέεται με τις βιωματικές εμπειρίες του φόβου, του πόνου, της απώλειας και της εκδίκας του "άλλου". Οι άνθρωποι που υπήρξαν άμεσα θύματα του πολέμου-είτε ως στρατιώτες είτε ως πολίτες-έφεραν μαζί τους τις αναμνήσεις της βίας, της εκδίωξης, της απώλειας συγγενών και φίλων, αλλά και της αβεβαιότητας για το μέλλον τους. Αυτή η μνήμη δεν ήταν ποτέ απλά μια "παθητική" ανάκληση του παρελθόντος, αλλά αποτέλεσε ένα φορτίο που επηρέασε τη συμπεριφορά και την αντίληψή τους για τον κόσμο γύρω τους.

Ο Εμφύλιος, από τη στιγμή που ξέσπασε, δημιούργησε διχασμούς που δεν έσβησαν με την αποκατάσταση της ειρήνης. Η εθνική ενότητα που ακολούθησε τη λήξη των εχθροπραξιών δεν είχε ως αποτέλεσμα την

κοινωνική συμφιλίωση. Αντίθετα, οι τραυματικές μνήμες αποθήκευσαν ανοιχτές πληγές που εξακολούθησαν να πονούν για δεκαετίες. Ο φόβος της "εκδίκησης" και η ανάγκη για δικαίωση καθόρισαν τη συμπεριφορά των μελών της κοινωνίας, που βίωναν την επαναλαμβανόμενη αίσθηση του τραύματος και της απώλειας. Από τη δεκαετία του 1950 και μετά οι διαφορετικές ερμηνείες του Εμφυλίου από τις εκάστοτε κυβερνήσεις και πολιτικά κόμματα, η συστηματική καταπίεση των αφηγήσεων των "χαμένων πλευρών" και η πολιτική αποσιώπησης του πόνου των ατόμων που ανήκαν στο στρατόπεδο των ηττημένων, συνέτειναν στην απομόνωση της τραυματικής μνήμης. Παράλληλα, η σιωπή γύρω από τις ψυχικές και κοινωνικές συνέπειες του πολέμου άφησε τις τραυματικές εμπειρίες χωρίς μια συλλογική επεξεργασία, ενώ η αίσθηση της αδικίας διατηρήθηκε ζωντανή.

Η σύγχρονη κοινωνία αντιμετωπίζει τις τραυματικές συνέπειες του Εμφυλίου και μέσω της μνήμης, η οποία πολλές φορές επανέρχεται με τη μορφή προσωπικών και συλλογικών αφηγήσεων. Στο πέρασμα του χρόνου, αυτές οι μνήμες παραμένουν ζωντανές, επηρεάζοντας την ταυτότητα των οικογενειών και των περιοχών που υπήρξαν το επίκεντρο της σύγκρουσης. Η επανεξέταση της τραυματικής μνήμης, αν και δυσκολεύει, θεωρείται σήμερα σημαντική για την κατανόηση της κοινωνικής αποκατάστασης και της συναισθηματικής θεραπείας των επόμενων γενεών. Η σχέση της τραυματικής μνήμης με τον Ελληνικό Εμφύλιο είναι, έτσι, μια υπόθεση που δεν έχει ολοκληρωθεί ούτε στην προσωπική ούτε στην εθνική διάσταση. Η μνήμη του Εμφυλίου παραμένει τραυματική ακριβώς γιατί η κοινωνία δεν έχει καταφέρει να επεξεργαστεί και να συμφιλιώσει τις αντιφάσεις και τα δεινά που προκάλεσε, αφήνοντας τις πληγές του παρελθόντος ανοιχτές.

ΘΕΜΑΤΙΚΕΣ

Το Φθινοπωρινό Σχολείο, με άξονα το *Τραύμα και την ιστορική μνήμη*, κάλυψε θεματικές που αφορούσαν στην επίδραση των ιστορικών τραυμάτων στις κοινωνίες, στους ανθρώπους και τις συλλογικές ταυτότητες. Οι εν λόγω θεματικές επέτρεψαν μία ευρεία και διεπιστημονική προσέγγιση του ζητήματος της τραυματικής μνήμης στην ιστορία, συνδυάζοντας ιστορικές, ψυχολογικές, κοινωνιολογικές και πολιτικές προσεγγίσεις, κ.λπ.

Τις εργασίες του Σχολείου χαιρέτησαν, κατά την έναρξη των εργασιών, οι κκ.:

Ανδρέας Κατσανιώτης, Βουλευτής Αχαΐας της Νέας Δημοκρατίας και πρώην Υφυπουργός Εξωτερικών αρμόδιος για θέματα Απόδημου Ελληνισμού και τη Δημόσια Διπλωματία, Καθηγητής Χρήστος Μπούρας, Πρύτανης Πανεπιστημίου Πατρών, Καθηγητής Γιώργος Παναγιωτόπουλος, Αντιπρύτανης Πανεπιστημίου Πατρών, Καθηγητής Δημήτρης Κουκόπουλος, Πρόεδρος του Τμήματος Ιστορίας-Αρχαιολογίας του Πανεπιστημίου Πατρών. Εκ μέρους του Ιδρύματος της Βουλής των Ελλήνων χαιρετισμό απηύθυνε ο Επιστημονικά Υπεύθυνος του Πάρκου, δρ. Θεόδωρος Σιόντης, ο οποίος μας ξενάγησε στις μόνιμες εκθέσεις του Πάρκου και οργάνωσε με επιτυχία τις 3 περιηγητικές διαδρομές στον Μυροβλήτη και τα υψώματα Κοτύλης και Χάρου.

Τη 2^η μέρα των εργασιών οι συμμετέχοντες συμμετείχαν σε ομαδική δραστηριότητα χαρτογράφησης της μνήμης του τραύματος στον δημόσιο χώρο μέσω της συνάντησης με αφηγητές του Εμφυλίου στο Τζημοπούλειο Λαογραφικό Μουσείο στο Επταχώρι, εκδήλωση που έκλεισε με μουσικά έργα με θέμα τη μνήμη του τραύματος (σόλο βιολί: Μαέστρος Γεράσιμος Λώλης / https://www.youtube.com/watch?v=QQuh_1iSv9U). Σε ειδική συνεδρία, επίσης τη 2^η μέρα των εργασιών, ο δήμαρχος Νεστορίου κ. Χρήστος Γκοσλιόπουλος παρουσίασε εκτενώς τη διαχείριση της συλλογικής μνήμης και την ιστορία των τραυματικών γεγονότων του Εμφυλίου στην περιοχή του Γράμμου.

Δίδαξαν (με αλφαβητική σειρά) οι κάτωθι, καλύπτοντας θεματικές που αφορούσαν στην αποτύπωση και ανάκτηση τραυματικών εμπειριών, στην επικοινωνία και την αντίσταση των κοινοτήτων να επεξεργαστούν και να αποδεχτούν τα ιστορικά τραύματα, στην ψυχολογική επιρροή της ιστορικής μνήμης στα άτομα και τις γενιές που ακολουθούν, στην έννοια της συλλογικής μνήμης και της μνήμης των θυμάτων, με παραδείγματα από διάφορες περιοχές του κόσμου, σε συγκρίσεις μεταξύ διαφορετικών εκδοχών της ιστορίας και του τρόπου που οι διάφορες κοινότητες κατανοούν και ερμηνεύουν τα τραυματικά γεγονότα, στην εκπαίδευση ως μέσο για τη διαχείριση του παρελθόντος και την οικοδόμηση ενός μέλλοντος βασισμένου στον διάλογο και την αμοιβαία κατανόηση, σε οικογενειακές αφηγήσεις του Εμφυλίου Πολέμου:

Κωνσταντίνα Καρακώστα, Επίκουρη Καθηγήτρια, Πανεπιστήμιο Πατρών

Ζωή Καρανικόλα, Μέλος ΕΔΠ, Πανεπιστήμιο Πατρών

Βασίλης Κόμης, Καθηγητής, Πανεπιστήμιο Πατρών

Κωστής Κορνέτης, Αυτόνομο Πανεπιστήμιο Μαδρίτης

Δημήτρης Κουκόπουλος, Καθηγητής, Πανεπιστήμιο Πατρών

Κώστας Λασκαράτος, Δημοσιογράφος (ΕΡΤ)

Χρήστος Μεράντζας, Καθηγητής, Πανεπιστήμιο Πατρών

Σπυριδούλα Πυρπύλη, Μέλος ΕΔΠ, Πανεπιστήμιο Πατρών

Ιωσήφ Φραγκούλης, Καθηγητής, ΑΣΠΑΙΤΕ

Ιστότοπος του Σχολείου: <https://hmerantz.wixsite.com/autumn-school/2nd-autumn-school-to-de-announced>

Ανακοίνωση στον τύπο: https://www.kathimerini.gr/society/563816074/trayma-kai-istoriki-mnimi-toy-ellinikoy-emfylioy-polemoy/?fbclid=IwY2xjawNBE9JleHRuA2FlbQlXMAbicmlkETBNbmVaRU91cXV0SXY1dGVwAR7QVdzV3onY3ItAaEkX2Nk9F-6XXoky9K0ka79piv-PVa6oH4M9qYAWrxIXEA_aem_zu3T74g4gO12Df-LEJpOIw

Θα θέλαμε από καρδιάς να ευχαριστήσουμε το Ίδρυμα της Βουλής των Ελλήνων για τον Κοινοβουλευτισμό και την Δημοκρατία και ιδιαίτερα τον Γενικό Γραμματέα του Ιδρύματος, Καθηγητή κ. Ευάνθη Χατζηβασιλείου, που ενέκριναν την πρόταση διοργάνωσης του Σχολείου στους χώρους του Πάρκου, αλλά και το προσωπικό του Πάρκου, τον επιστημονικά υπεύθυνο κ. Θ. Σιόντη και τις κυρίες Ι. Νταούτη και Α. Σοκαλοπούλου για την παραγωγική, ουσιαστική και δημιουργική υποστήριξη των εργασιών μας. Είμαστε πραγματικά ευγνώμονες.

Με τις ειλικρινείς μας ευχαριστίες,

Χρήστος Δ. Μεράντζας

Καθηγητής Ιστορίας των Πολιτισμών

Τμήμα Ιστορίας-Αρχαιολογίας

Πανεπιστήμιο Πατρών

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΩΝ ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΩΝ

